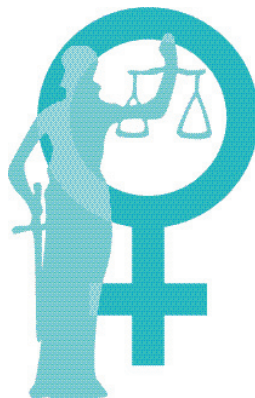

Mudawwanah

*Informatie over het Marokkaanse familierecht
voor hulpverleners in Nederland*

Colofon:

Uitgave MVVN, Amsterdam

Palet, Steunpunt voor multiculturele ontwikkeling, Eindhoven

Vrouwencentrum, Zaltbommel

BOZ, Tilburg

Tekst Bureau Van Beijsterveldt, Eindhoven

Vormgeving Maarten van Roessel, Eindhoven

Datum September 2004

Inhoudsopgave

	Pagina
Voorwoord	5
Introductie	7
I De Mudawannah	9
1.1 Het ontstaan	9
1.2 Status van de Mudawannah in Marokko	10
1.3 Wijzigingen	10
1.4 Invloed op de positie van vrouwen in Nederland	11
II Voorbereidingen op het huwelijk	13
2.1 Partnerkeuze	13
2.2 Absolute en relatieve beletselen	13
2.3 De bruidsschat	14
2.4 De huwelijksakte	14
2.5 Dossier voor huwelijkssluiting	15
<i>Een Marokkaanse bruiloft</i>	<i>17</i>
III Het huwelijk	19
3.1 Het Marokkaanse huwelijk	19
3.2 Trouwen in Nederland	20
3.3 Erkenning van het Marokkaanse huwelijk	20
3.4 Polygamie	21
IV Ontbinding van het huwelijk	23
4.1 Ontbinding van het huwelijk naar Marokkaans recht	23
4.2 Erkenning van een Nederlandse scheiding door Marokko	24
4.3 Alimentatie/vermogen/goederen	25
V Kinderen	29
5.1 De positie van de kinderen	29
5.2 Het gezag	30
5.3 Ontvoering/achterlating van kinderen en vrouwen	30
VI Rechten en plichten in Nederland	33
6.1 Vestigingsvoorwaarden	33
6.3 Inburgering	33
6.3 Verblijfsvergunning en koppelingswet	34
VII Hulpverlening	35
7.1 Positie van vrouwen	35
7.2 Aandachtpunten in de hulpverlening aan Marokkaanse vrouwen	35
Belangrijke adressen in Marokko en Nederland	37
Begrippen	39
Bronnen	40

Voorwoord

De positie van Marokkaanse vrouwen in Nederland wordt sterk beïnvloedt door de Mudawwanah, de Marokkaanse wetgeving over het personen-, familie- en erfrecht. Want volgens Marokkaans recht kan nooit afstand gedaan worden van de Marokkaanse nationaliteit. Marokkaanse wetten blijven op Marokkanen die in het buitenland verblijven van toepassing. Daarnaast zijn er voorwaarden in de Nederlandse regelgeving die bepalend zijn voor de positie van Marokkaanse vrouwen.

Sinds 1 februari 2004 zijn een aantal bepalingen in de Mudawwanah veranderd. Ook zijn er in Marokko nieuwe familierechtbanken opgericht. Marokkaanse vrouwen willen geïnformeerd worden over deze veranderingen. En bij veel Nederlandse hulpverleners, juristen en andere professionals is de invloed van de Marokkaanse wetgeving op de in Nederland verblijvende Marokkanen onbekend. Door onderstaande organisaties is dan ook het initiatief genomen om een voorlichtingscampagne te houden (zie Introductie). Deze brochure is hiervan onderdeel.

Naast deze uitgave voor professionals en vrijwilligers is tevens voor Marokkaanse vrouwen een tweetalige informatiebrochure verschenen. Bedoeld om vrouwen te informeren over de recente wetwijzigingen in de Mudawwanah en om hen tips te geven om mogelijke problemen te voorkomen of op te lossen.

Deze brochure behandelt de meest relevante onderdelen van het familierecht in de Mudawwanah. Vooral die onderdelen die van grote invloed (kunnen) zijn op de positie van Marokkaanse vrouwen in Nederland. Ook wordt ingegaan op relevante Nederlandse wetgeving. Er worden praktijkvoorbeelden beschreven en tips gegeven.

Wij willen hiermee vooral professionals en vrijwilligers te informeren die Marokkaanse vrouwen als doelgroep hebben. En hopen dat zij deze informatie in contacten met vrouwen verder verspreiden.

Wij bedanken alle meelezers. Zij adviseerden ons over de tekst in deze brochure.

Marokkaanse Vrouwen Vereniging Nederland (MVVN)
Werkgroep Mudawwanah Noord-Brabant:
Palet, Steunpunt voor multiculturele ontwikkeling
Vrouwencentrum Zaltbommel
Brabants Ondersteuningsinstituut Zorg

Introductie

Door het Marokkaanse nationaliteitsbeginsel *eenmaal een Marokkaan, altijd een Marokkaan*, blijven Marokkaanse emigranten (wereldwijd) altijd Marokkaans staatsburger. De Marokkaanse wetgeving blijft van toepassing op Marokkanen die in het buitenland wonen. Sommige Nederlandse rechterlijke uitspraken worden niet automatisch door Marokko erkend. Dit heeft vooral consequenties voor vrouwen. Zo wachten duizenden Marokkaanse vrouwen in Nederland op een bekrachtiging (erkenning) van hun Nederlandse echtscheiding door Marokko. Daarnaast wordt de positie van vrouwen in Nederland bemoeilijkt door het ontbreken van (ondertekende) bilaterale verdragen en hen afhankelijke verblijfsstatus in Nederland. De wetswijzigingen van februari 2004 in de Mudawwanah brengen in deze principiële ongelijkheid tussen man en vrouw nauwelijks verandering. Omdat het gaat om een recente wetswijziging is het op dit moment nog niet duidelijk hoe de uitwerking in de praktijk zal zijn.

Voorlichtingscampagne

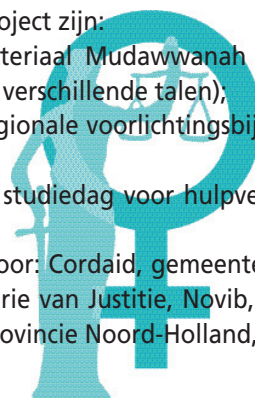
De behoefte van Nederlandse hulpverleners en Marokkaanse vrouwen aan informatie over de Mudawwanah en haar recente wijzigingen, is een belangrijke reden geweest om in 2002 te starten met een voorlichtingscampagne Mudawwanah.

In dit initiatief werken de volgende organisaties samen: Marokkaanse Vrouwen Vereniging Nederland (MVVN), het Vrouwencentrum Zaltbommel, Palet (Steunpunt voor multiculturele ontwikkeling in Noord-Brabant) en het Brabants Ondersteuningsinstituut Zorg. Daarnaast participeerden de Bureau's voor Emancipatie Amsterdam en Noord-Brabant. Deze twee laatstgenoemden zijn opgeheven.

Activiteiten in het voorlichtingsproject zijn:

- Realiseren van voorlichtingsmateriaal Mudawwanah voor hulpverleners en Marokkaanse vrouwen (brochures en video in verschillende talen);
- Uitvoeren van plaatselijke en regionale voorlichtingsbijeenkomsten voor Marokkaanse vrouwen en hulpverleners;
- Organiseren van een landelijke studiedag voor hulpverleners, met praktijksituaties als centraal thema.

Het project wordt gefinancierd door: Cordaid, gemeente Amsterdam, Haella Stichting, Mama Cash, ministerie van SZW, ministerie van Justitie, Novib, Oranjefonds, Projecten In Nederland (PIN), Provincie Noord-Brabant, Provincie Noord-Holland, SKaN Fonds en VSB Fonds.

Opbouw van de brochure

In de brochure staat een gedeelte van het familierecht centraal: het huwelijk en de echtscheiding.

In hoofdstuk 1 wordt de context van de Mudawannah beschreven en informatie gegeven over de invloed hiervan op de positie van vrouwen in Marokko en Nederland.

In hoofdstuk 2 en 3 wordt gekeken naar belangrijke aspecten van het huwelijk. Zo komen polygamie, de bruidsschat en de huwelijksvoorwaarden aan de orde.

De ontbinding van het huwelijk wordt behandeld in hoofdstuk 4. Duidelijk wordt dat het voor vrouwen nog steeds moeilijk is om te scheiden van hun partner.

De positie van de kinderen wordt behandeld in hoofdstuk 5. Het gaat hierbij om zowel hen positie tijdens en die van na het huwelijk.

Omdat de Nederlandse Vreemdelingenwetgeving van invloed is op de positie van vrouwen, wordt hieraan in hoofdstuk 6 aandacht gegeven. De brochure wordt afgesloten met tips aan hulpverleners die (juridische) ondersteuning geven aan Marokkaanse vrouwen in Nederland.

In alle hoofdstukken worden de belangrijkste wijzigingen van de Mudawwanah (februari 2004) beschreven.

I De Mudawannah

Omdat Marokko verdeeld was onder verschillende westerse landen bestond er tot aan haar onafhankelijkheid (1956) geen uniform recht. De Mudawannah is gestoeld op een van de denkrichtingen (Malekitische school) in de islam. Deze gaat uit van een principiële rechtsongelijkheid tussen man en vrouw. De Mudawwanah is twee keer gewijzigd: in 1993 en in 2004. Ook na 2004 blijft er sprake van ongelijkheid in de positie van man en vrouw.

1.1 Ontstaan van de Mudawwanah

Marokko is tot haar onafhankelijkheid geografisch verdeeld onder verschillende westerse machten. Zo staan het westen en enkele noordelijke delen van Marokko onder Frans protectoraat, wordt het zuiden door Spanje overheerst en staat Tanger onder internationale controle. Hierdoor is het Marokkaanse recht (geografisch) verschillend en hebben verschillende bevolkingsgroepen eigen rechtelijke organisaties.

Na haar onafhankelijkheid in 1956 is het realiseren van uniform recht en een rechtelijke organisatie een van de eerste daden van de toenmalige koning Mohammed V. Om dit te realiseren wordt een commissie van tien mannen (islamitische geleerden) gevormd met de opdracht om een wet personen-, familie- en erfrecht te ontwerpen. De sterke verbondenheid van de commissieleden met de malekitische leer, leidt tot een wetboek dat is geënt op deze leer. In 1958 wordt de Mudawwanah ingevoerd: de uniformiteit van het familierecht. De volledige hervorming van de rechtelijke organisatie wordt in 1965 voltooid.

De Mudawwanah bestaat uit zes wetboeken: het huwelijk, de ontbinding van het huwelijk, de familierechtelijke betrekkingen, de bekwaamheid en wettelijke vertegenwoordiging, het testament en de erfopvolging.

Mudawannah betekent letterlijk: geredigeerde, opgeschreven tekst. De toenmalige koning had immers de bedoeling om de verschillende regelingen en opvattingen in een overzichtelijk werk te publiceren.

1.2 Status van de Mudawannah in Marokko

De islam is een in de Marokkaanse grondwet vastgelegde staatsgodsdienst. Als geloof, en dus ook als rechtstelsel, beïnvloedt de islam het dagelijkse handelen. Naast rituelen als het vijfdaagse gebed zijn er omgangsregels tussen familieleden en moslims. Voorschriften over hoe men zich moet gedragen, de opvoeding van de kinderen en de positie tussen man en vrouw.

De wetboeken van de Mudawannah zijn gestoeld op de Malekitische school, onderdeel van de Soennitische denkrichting in de islam. Anas Ibn Malek (overleden in het jaar 795) baseerde zijn leer op de toenmalige gewoonten en rechtspraak van de islam. Hierbij werd het gedachtegoed van de bevolking van Medina in Saoedi-Arabië strikt gevolgd. Want, volgens Anas Ibn Malek, heeft dit volk de profeet van nabij meegemaakt. De leer van Anas wordt als behoudend beschouwd en gaat uit van een principiële ongelijkheid tussen man en vrouw. Over de consequenties hiervan voor Marokkaanse vrouwen wordt verder ingegaan in de volgende hoofdstukken.

1.3 Wijzigingen

Tegen de Mudawannah was, en is nog steeds, veel verzet. Vooral vrouwenorganisaties hebben in de afgelopen decennia actie gevoerd en hebben regelmatig voorstellen tot wijziging van de Mudawannah aangeboden. Zo wordt een volledige gelijkheid tussen man en vrouw in het familierecht voorgesteld. Zoals een gelijke leeftijd bij het aangaan van een huwelijk, de afschaffing van de huwelijksvoogdij en polygamie en de eis om gelijke procedures bij ontbinding van het huwelijk.

Als reactie op deze acties stelt de koning een commissie van negen mannelijke rechtsgeleerden in. Dit met als opdracht om aanpassingsvoorstellen te doen. Dit heeft tot gevolg dat in 1993 het familierecht voor het eerst voorzichtig wordt gewijzigd.

De belangrijkste wijzigingen van 1993 zijn, dat:

- de vrouw, evenals haar man, de huwelijksakte moet ondertekenen;
- de meerderjarige vrouw, die geen vader heeft, zelf een voogd mag kiezen, die zij machtigt om een huwelijk af te sluiten;
- de eerste vrouw ingelicht dient te worden over het voornemen van haar man om naast haar met nog een vrouw te willen trouwen;
- de vrouw aanwezig moet te zijn bij de registratie van verstoting;
- de vrouw, na echtscheiding, bij het overlijden van de vader, of bij verlies van handelingsbevoegdheid van haar ex-partner, het recht heeft op de voogdij van haar kinderen.

Onder druk van vrouwen- en mensenrechtenorganisaties stelt de Marokkaanse regering in het najaar van 1999 het 'Marokkaanse nationaal actieplan ter verbetering van de positie van vrouwen' op. De rechtspositie van vrouwen is hierin een van de aandachtspunten. Dit leidt in 2003 tot een aantal wijzigingsvoorstellen van de Mudawwanah door de huidige koning Mohammed VI. Deze gaan, volgens de koning, uit van een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid in het huwelijk van zowel man en vrouw. De minimale leeftijd van de vrouw om te mogen trouwen wordt rechtgetrokken met die van de man: 18 jaar. De huwelijksvoogd is niet meer verplicht. Zowel de man als de vrouw kan een echtscheidingsprocedure met als reden duurzame ontwrichting (Shikak) aanvragen.

Daarnaast worden er nieuwe familierechtbanken opgericht. Deze veranderingen in de Mudawwanah zijn ingegaan op 1 februari 2004.

De ongelijkheid in de positie tussen man en vrouw is het meest merkbaar op de onderdelen echtscheiding, polygamie en erfrecht.

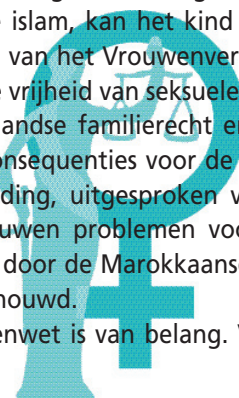
1.4 Invloed op de positie van Marokkaanse vrouwen in Nederland

De Marokkaanse overheid beschouwt Marokkanen in Nederland, ook als ze de Nederlandse nationaliteit bezitten, als Marokkaan: eenmaal een Marokkaan altijd een Marokkaan. De Marokkaanse nationaliteit kan men niet zelf afleggen. Dit betekent dat alle Marokkaanse wetten niet alleen van toepassing zijn op ingezetenen van Marokko, maar ook op Marokkanen die in het buitenland wonen.

Tussen Nederland en Marokko is er geen bilateraal verdrag wat betreft het familierecht. Ook is het verdrag over de rechten van het kind (1993) niet ondertekend door Marokko. Bij dit laatste verdrag is er door Marokko een voorbehoud gemaakt bij de bepaling om het recht van het kind op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst te eerbiedigen. Want, zegt de Marokkaanse regering, volgens de islam, kan het kind op dit gebied geen vrijheid hebben. Ook wat betreft het ondertekenen van het Vrouwenverdrag heeft Marokko een aantal voorbehouden gemaakt. Zoals tegen de vrijheid van seksuele omgang.

Het niet erkennen van het Nederlandse familierecht en het ontbreken van een verdrag of de ondertekening hiervan heeft consequenties voor de in Nederland wonende Marokkaanse vrouwen. Zo wordt een echtscheiding, uitgesproken volgens Nederlandse wetgeving, niet erkent door Marokko. Willen vrouwen problemen voorkomen, dan moet de Nederlandse echtscheiding bekrachtigd worden door de Marokkaanse rechter. Wordt dit niet gedaan, dan wordt de vrouw als getrouwd beschouwd.

Ook de Nederlandse Vreemdelingenwet is van belang. Vrouwen en mannen in Marokko die

trouwen met een in Nederland wonende partner, krijgen een tijdelijke verblijfsstatus van drie jaar. Als zij scheiden in deze periode dan lopen zij het risico het land te worden uitgezet (zie 6.3).

II Voorbereiding op het huwelijk

Sinds 2004 is de huwelijksleeftijd van meisjes rechtgetrokken met die van jongens (18 jaar). De bruidsschat is een voorwaarde om een huwelijk aan te mogen gaan. Hoewel de huwelijksakte een belangrijk middel is om belangrijke onderwerpen als polygamie en bezittingen te regelen, wordt hiervan (te) weinig gebruik gemaakt.

2.1 Partnerkeuze

Hoewel de vrouw zelf haar partner mag kiezen is het nog altijd een Marokkaanse gewoonte, dat er pas gehuwd wordt als beide ouders het eens zijn met de partnerkeuze. In de praktijk geven de ouders dan ook hun toestemming voor het aangaan van een huwelijk. Zeker als er sprake is van een gearrangeerd huwelijk leidt dit in een aantal gevallen tot het weglopen van de vrouw uit het ouderlijke huis. Of wordt een 'geheim' huwelijk gesloten met een door de vrouw zelf gekozen partner. Daarnaast worden Marokkaanse vrouwen die getrouwd zijn met een Marokkaanse partner, opgegroeid in een ander land, vaak geconfronteerd met andere opvattingen en omgangsvormen. Vaak met echtscheiding tot gevolg.

Een nieuwe bepaling (2004) in de Mudawwanah is het verhogen van de huwbare leeftijd van meisjes tot 18 jaar. Voorheen was dit 15 jaar voor meisjes en 18 jaar voor jongens. Alleen in uitzonderlijke gevallen, zoals bij zwangerschap, kan de Marokkaanse rechter toestemming verlenen om jonger te trouwen. Hierdoor bestaat het risico dat bijvoorbeeld meisjes uit de armere lagen van de bevolking, op jonge leeftijd blijven trouwen.

2.2 Absolute en relatieve beletselen

Het islamitische huwelijksrecht kent zowel absolute als relatieve beletselen. Absolute beletselen belemmeren het huwelijk tussen man en vrouw voor altijd. Het gaat hierbij om: bloedverwantschap, aanverwantschap, zoogverwantschap, geslachtsgemeenschap tijdens de wachttijd (Idda) van de vrouw of direct daarna en vervloeking (Liaan).

Bij de relatieve beletselen wordt ervan uitgegaan dat deze ongedaan gemaakt kunnen wor-

den. Zoals bij religieus gemengde huwelijken. Door de Mudawwanah wordt toegestaan dat een moslimman trouwt met een vrouw die behoort 'tot de volkeren van het boek'. Hiermee worden vrouwen bedoeld die een christelijke of joodse geloofsovertuiging bezitten. De moslimvrouw mag alleen trouwen met een moslimman. Als de vrouw trouwt met een niet-moslim dan wordt dit huwelijk niet erkend en worden de uit dit huwelijk geboren kinderen als onwettig beschouwd.

2.3 De bruidsschat

Zoals in alle islamitische landen het geval is, is ook in Marokko de bruidsschat verplicht. Het is een voorwaarde om een huwelijk af te mogen sluiten. Het weigeren hiervan heeft dan ook, volgens het familierecht, 'een niet-totstandkoming van het huwelijk' tot gevolg.

De oorsprong van de bruidsschat (Sadaq of Mahr) is terug te vinden in verzen van de koran en vertellingen. Hieruit wordt duidelijk dat de bruidsschat een gift is die de man, zonder tegenprestatie, aan de vrouw schenkt om zijn wens tot het stichten van een gezin te uiten. De bruidsschat is (en blijft) eigendom van de vrouw. Zo wordt het in de 'oude' Mudawwanah de huwelijksvoogd verboden een gift van de man aan te nemen in ruil voor zijn toestemming aan het huwelijk.

De Mudawwanah definieert de Sadaq of Mahr als 'wat de bruidegom verschaft aan vermogensbestanddelen, welke de wens te kennen geven tot een huwelijksovereenkomst te komen, teneinde een gezin te stichten en de fundamenten van liefde en samenleving te vestigen'.

De bruidsschat kent geen minimum of maximum en kan zowel in geld als in goederen (bijvoorbeeld vee of meubels) geschonken worden.

Een deel van de bruidsschat moet bij de huwelijksluiting gegeven worden. Bij een echtscheiding moet het eventuele restant betaald worden.

14 2.4 De huwelijksakte

Sinds de veranderingen van 2004 is wettelijk vastgelegd dat in de huwelijksakte voorwaarden opgenomen kunnen worden.

Belangrijke onderwerpen zijn:

- Polygamie: de vrouw kan in de akte opnemen dat zij scheidt van haar man als hij een tweede echtgenote neemt;
- Gemeenschap van goederen: goederen die al eigendom zijn voor het huwelijk van een van

- de partners blijven altijd, ook bij scheiding, eigendom van deze persoon. Deze goederen en hun eigenaar kunnen beschreven worden;
- Werken buitenshuis/studeren: het opnemen van een bepaling dat de vrouw tijdens het huwelijk buitenshuis kan werken of studeren;
- Tamlielik: de man machtigt de vrouw zichzelf te verstoten;
- Bruidsschat: wanneer welk deel geschonken wordt;
- Geboortepanning.

2.5 Dossier voor huwelijkssluiting

Om te kunnen trouwen volgens Marokkaans recht zijn een aantal documenten en verklaringen vereist:

- een verzoek tot toestemming voor het opmaken van de huwelijksakte van beide partners;
- afschriften van de geboorteakten;
- medische verklaringen van bekwaamheid;
- toestemming van de rechter: als men jonger is dan 18 jaar, bij polygamie, als een van de partners verstandelijk gehandicapt is en als de vrouw geen moslim is.

Het aanleggen van dit huwelijksdossier gebeurt door de familierechtbank. Voor 2004 werden deze documenten door de twee Adl's verzameld.

Als aan deze formaliteit is voldaan verleent de rechter toestemming aan de twee Adl's (notariële getuigen) om de huwelijksakte op te maken.

Een voorbeeld uit de praktijk:

Een Marokkaans meisje van 18 jaar is in Nederland geboren en getogen. Haar vader wil haar uithuwelijken. Met dit plan is het meisje het niet eens. Er ontstaat een gespannen situatie tussen hen. Via een docent op school komt zij bij een maatschappelijk werker terecht. Deze probeert de communicatie tussen het meisje en de vader te herstellen.

Tip: Hoewel het wettelijk niet is toegestaan komt het voor dat meisjes tegen hun wil worden uitgehuwelijkt. Is dit het geval dan is het raadzaam een familielid als bemiddelaar in te schakelen. Een persoon die door beide partijen wordt vertrouwd en bemiddelt tussen beide families. Ook kan vernietiging van het huwelijk bij de rechter aangevraagd worden.

Tip: Hoewel het niet gangbaar is om in de huwelijksakte een aantal voorwaarden vast te leggen, is het wel raadzaam om deze mogelijkheid te vertellen aan vrouwen en meisjes die trouwplannen hebben.

Een Marokkaanse bruiloft

Na het burgerlijke huwelijk, een voorwaarde voor Marokkaanse vrouwen om naar Nederland te kunnen komen, wordt ook nog vaak traditioneel getrouwd.

Omdat een groot deel van de familie in Marokko woont, wordt deze traditionele bruiloft vaak in Marokko gehouden.

Hoe de bruiloft wordt gevierd is verschillend per regio.

In ieder geval bestaat het Marokkaanse 'traditionele' huwelijk uit een hennadag en een trouwdag.

De hennadag

Vrouwen versieren handen en voeten met henna.

Henna wordt in veel islamitische landen gezien als een krachtbron, die kwade geesten buiten houdt.

De officiële trouwdag

De bruid verkleedt zich meerdere malen in rijke-lijke versierde traditionele jurken. Op het einde van het feest worden de ringen uitgewisseld en worden een aantal vragen gesteld aan het bruidspaar. Zoals de vraag of de bruid een bruidschat heeft gekregen.

Vervolgens verlaat de vrouw haar ouderlijk huis en vindt de huwelijksnacht plaats.

Per streek is het verschillend of de maagdelijkheid wel of niet wordt gevierd.

III Het huwelijk

'Het huwelijk is een duurzaam handvest van de islamrechtelijke inschikkelijkheid en verbinding tussen een man en een vrouw, beogend de zedelijke immuniteit, kuisheid en het stichten van een standvastig gezin onder de auspiciën van de echtlieden' (Mudawannah 2004).

Deze recentelijk wijziging in de Mudawwanah is fundamenteel: in deze definitie is onder toezicht van de echtgenoot vervangen door de zinsnede onder auspiciën van beide echtgenoten. Formeel zijn man en vrouw in gelijke mate verantwoordelijk voor het gezin en voor elkaar. Tot aan 2004 was de man het hoofd van het gezin en de vrouw ondergeschikt aan de man. Twee belangrijke begrippen zijn dan ook verdwenen uit de Mudawannah: het recht van de man op seksuele gemeenschap (Niquah) en de plicht tot gehoorzaamheid (Taáa) van de vrouw in ruil voor onderhoud door de man. Zoals eerder geschreven: het Nederlandse huwelijk wordt niet automatisch door de Mudawwanah erkend. Er is pas echt sprake van een huwelijk als deze volgens de Mudawwanah is voltrokken. Polygamie is nog steeds toegestaan in de nieuwe wet.

3.1 Het Marokkaanse huwelijk

Sinds februari 2004 is het Marokkaanse huwelijk een gezamenlijke verantwoordelijkheid van man en vrouw. Vrouwen en mannen zorgen voor elkaar, de opvoeding van de kinderen en voor het beheer en het onderhoud van de woning. Ook de geboortepanning is een gezamenlijke verantwoordelijkheid geworden.

Belangrijke voorwaarden voor het Marokkaanse huwelijk zijn: minimumleeftijd 18 jaar en dat beide partners 'geestelijk bekwaam' zijn.

Een belangrijke verbetering in de positie van vrouwen is dat de vrouw sinds 2004 haar huwelijk zelfstandig kan voltrekken. In het verleden sloot een mannelijke voogd (Wali), meestal de vader of een broer, de huwelijksovereenkomst voor de vrouw af.

Tijdens het opmaken van de huwelijksakte (in Marokko) ontvangen de twee Adl's (notariële getuigen) een verklaring van de man en vrouw dat zij niet eerder zijn getrouwd. Als dit wel

het geval is wordt nagegaan wat hiervan de wettelijke status is.

Bij een Marokkaans huwelijk is de aanwezigheid van twee moslimgetuigen verplicht. Ook de bruidsschat is een voorwaarde om een huwelijk aan te kunnen gaan.

3.2 Trouwen in Nederland

Marokkanen die in Nederland wonen, kunnen een huwelijk naar Marokkaans recht ook in Nederland afsluiten. Als beide personen alleen de Marokkaanse nationaliteit hebben dan kan getrouwd worden in het consulaat. Als een van beiden de Nederlandse nationaliteit heeft kan, sinds 2004, getrouwd worden bij de Burgerlijke Stand in de woonplaats.

De aanwezigheid van twee moslimgetuigen bij een Marokkaanse huwelijksluiting in Nederland is verplicht. Daarnaast blijft de voorwaarde dat de man een bruidsschat geeft aan de vrouw overeind. De huwelijksakte wordt door het Marokkaanse consulaat in Nederland naar Marokko gestuurd. Het huwelijk wordt vervolgens door de familierechtbank binnen drie maanden erkend.

Als (een van) de echtgenoten niet in Marokko geboren zijn dan worden de stukken gestuurd aan de familierechtbank in Rabat. Deze laatste situatie was voor 2004 niet geregeld.

Voordat er getrouwd wordt volgens Marokkaans recht, wordt er eerst getrouwd volgens Nederlands recht. Deze (Nederlandse) huwelijksakte wordt door het consulaat naar Marokko gestuurd. Het Nederlandse huwelijk wordt binnen drie maanden erkend.

3.3 Erkenning van het Marokkaanse huwelijk

Nederland erkent elk huwelijk dat aan de Nederlandse wet voldoet.

Om een Marokkaans huwelijk te laten erkennen door de Nederlandse wetgeving zijn de volgende stappen van belang:

- Eerst moet worden de huwelijksakte door drie instanties gelegaliseerd (zie Begrippen);
- Vervolgens wordt bij de Burgerlijke Stand erkenning aangevraagd;
- De ambtenaar van de Burgerlijke Stand vraagt advies aan de politie. Hiervoor vult het echtpaar een M-46-formulier in dat wordt opgestuurd naar de politie;
- De politie moet binnen twee weken adviseren. Is dit advies negatief (bijvoorbeeld bij de verdenking van een schijnhuwelijk) dan doet de ambtenaar onderzoek;
- Bij goedkeuring wordt de huwelijksakte opgenomen in de Gemeentelijke Bevolkingsadministratie.

3.4 Polygamie

Volgens het Marokkaanse familierecht is het voor mannen nog steeds toegestaan om getrouwd te zijn met meerdere vrouwen (Taâdoud az-zawjaat). Wel maken de wetswijzigingen (2004) het de man erg moeilijk om meer dan een vrouw te hebben. Er zijn twee redenen die polygamie toestaan: als de vrouw geen kinderen kan krijgen en sociale omstandigheden. Zo kan het beschermen van een familielid voor de rechter een reden zijn om toestemming te geven.

Om te kunnen trouwen met een tweede vrouw moet de Marokkaanse familierechtbank toestemming geven. De eerste vrouw is verplicht om hierbij aanwezig te zijn. De tweede vrouw moet op de hoogte gesteld worden van het bestaan van het eerste huwelijk. De rechter geeft geen toestemming als in de huwelijksakte is vastgelegd dat de eerste vrouw een tweede huwelijk niet accepteert.

Volgens de Nederlandse wetgeving is polygamie verboden. Een tweede huwelijk wordt niet erkend en kan ook niet in Nederland worden afgesloten. Zolang de man getrouwd is met zijn eerste vrouw, krijgt de tweede vrouw geen verblijfsvergunning.

De verplichte aanwezigheid van de eerste vrouw bij de behandeling van het verzoek door de rechtbank en de voorwaarde dat de nieuwe vrouw geïnformeerd moet worden over het bestaan van een eerder huwelijk zijn twee belangrijke wijzigingen in de Mudawwanah.

Tip: Als vrouwen willen trouwen volgens Marokkaans recht in Nederland is het verstandig om eerst een Nederlands huwelijk af te sluiten. Dit kan eventuele moeilijkheden voorkomen.

Tip: Belangrijk is om na te gaan of het huwelijk geregistreerd is en om hiervan een bewijs te hebben.

Tip: Soms blijkt een verklaring van niet-gehuwd zijn van de man een vervalsing te zijn. Adviseer vrouwen dan ook om dit na te gaan.

Tip: Attendeer vrouwen op de mogelijkheid in de huwelijksakte vast te leggen dat in geval van polygamie de vrouw scheidt van haar echtgenoot. Volgens de Mudawwanah is dit een geaccepteerde reden om te mogen scheiden. Het huwelijk wordt dan automatisch ontbonden.

IV Ontbinding van het huwelijk

Vooraf op het gebied van echtscheiding ondervindt een groot aantal Marokkaanse vrouwen problemen. De in Nederland uitgesproken echtscheiding moet bekrachtigd worden door de Marokkaanse wetgeving wat in het verleden geen gemakkelijke weg was. Als de scheiding niet erkend wordt, dan wordt de vrouw als gehuwd beschouwd en betekent het aangaan van een nieuw huwelijk in Nederland, volgens de Marokkaanse wetgeving, overspel. Ook kan de verdeling van goederen en vermogen een probleem zijn. Voor 2004 waren er volgens de Mudawwanah drie vormen van ontbinding van het huwelijk: verstoting, verstoting tegen compensatie en echtscheiding. Sinds 2004 is zowel voor de man als de vrouw duurzame ontwrichting (Shikak) een nieuwe reden voor echtscheiding (Taliq).

Omdat de familierechtbanken recent zijn ingevoerd en het aantal gespecialiseerde rechters nog klein is, is het de vraag hoe deze wijzigingen in de praktijk zullen uitwerken.

4.1 Ontbinding van het huwelijk naar Marokkaans recht

Procedure

In het verleden kon een Marokkaanse vrouw alleen onder strenge voorwaarden een verzoek indienen voor een echtscheiding (Taliq). Zo was dit alleen toegestaan als hierbij 24 moslimge-tuigen aanwezig waren. Dit laatste is geen verplichting meer.

Voor zowel de man als de vrouw is sinds 2004 duurzame ontwrichting (Shikak) een nieuwe reden voor de ontbinding van het huwelijk.

- Als de man echtscheiding aanvraagt:
 - Dan moet hij in zijn verzoek aantonen dat het huwelijk duurzaam ontwricht is.
- Als de vrouw echtscheiding aanvraagt:
 - Dan moet zij in haar verzoek een van de volgende redenen aantonen:
 - Het niet nakomen van de onderhoudsplicht van de man;
 - De aanwezigheid van een gebrek bij de man;
 - Schade door de man (bijvoorbeeld mishandeling of verwaarlozing);
 - Afwezigheid van de echtgenoot. De man moet minstens 1 jaar afwezig zijn en zijn verblijfs-

plaats moet bekend zijn. Ook is dit een geaccepteerde reden als de man twee jaar gevangen zit of drie jaar vermist wordt;

- Onthouding of het weigeren van omgang;
- Duurzame ontwrichting;
- Tamlielik: de man heeft zijn vrouw gemachtigd om zichzelf te 'verstoten'.

Alleen een Marokkaanse rechter kan een Marokkaans huwelijk ontbinden. Het verzoek moet dan ook ingediend worden bij de familierechtbank. Het echtscheidingsverzoek wordt behandeld bij de familierechtbank in aanwezigheid van twee Adl's. In de tijd tussen dit verzoek en de daadwerkelijke echtscheiding is een verzoeningsperiode verplicht. Als er kinderen zijn doet de rechter minimaal twee verzoeningspogingen. Blijkt verzoening niet mogelijk, dan bepaalt de rechter een bedrag dat binnen dertig dagen (voor de officiële zitting) door de man betaald moet zijn. De hoogte van dit bedrag hangt af van bijvoorbeeld de uitgestelde bruidsschat en de financiële situatie van de man. Zowel de man als de vrouw zijn verplicht om aanwezig te zijn bij de echtscheidingszitting (bekrachtiging van het verzoek tot echtscheiding). In het verleden was de aanwezigheid van de vrouw bij een door de man aangevraagde scheiding niet geregeld. Alleen het geïnformeerd zijn over de verstoting was voorwaarde. Was de vrouw niet aanwezig bij de zitting, dan werd de zaak bij verstek behandeld.

In het totaal duurt een Marokkaanse echtscheidingsprocedure met als reden duurzame ontwrichting maximaal zes maanden.

Erkenning

De Nederlandse wet erkent een Marokkaanse echtscheiding. Verstoting (voor 2004) werd niet geaccepteerd. De Burgerlijke Stand toetst of het huwelijk voldoet aan de Nederlandse wet. Bijvoorbeeld of de vrouw heeft ingestemd met het huwelijk. Deze toetsing vindt alleen plaats als de man de erkenning heeft aangevraagd. Als de vrouw een erkenning aanvraagt dan wordt dit altijd toegestaan.

4.2 Erkenning van een Nederlandse scheiding door Marokko

De Marokkaanse wet erkent een Nederlandse echtscheiding niet automatisch. Gescheiden voor de Nederlandse wet, betekent dat men voor de Marokkaanse wet nog steeds getrouwd is. Een bekrachtiging van een Nederlandse echtscheiding door de Marokkaanse wetgeving kan sinds 2004 alleen in Marokko. Want een verzoek tot echtscheiding kan alleen bij de familierechtbank ingediend worden. Dit kunnen betrokkenen of zelf doen of een advocaat in

Marokko machtigen dit voor hen te regelen. Voor een echtscheidingsverzoek moeten de echtscheidingsdocumenten van de Nederlandse rechtbank in een gangbare taal (als Arabisch of Frans) vertaald zijn door een beëdigde tolk. Deze vertaalde akte moet gelegaliseerd worden (zie Begrippen). De Marokkaanse rechter kijkt of er een verzoeningspoging is gedaan en of de redenen overeenstemmen met de Mudawannah. Omdat de wetwijzigingen vrij nieuw zijn is op dit moment moeilijk te voorspellen hoe de Marokkaanse rechter zal besluiten.

Voor de bekrachtiging door Marokko is het van belang dat de echtscheidingsgronden niet in strijd zijn met de Mudawannah. Zo is bijvoorbeeld het toewijzen van de voogdij van de kinderen aan de vrouw in tegenspraak met het Marokkaanse familierecht. In deze situatie wordt het bekrachtigingsverzoek afgewezen.

4.3 Alimentatie/vermogen/goederen

Zowel in de 'oude' als in de 'nieuwe' Mudawannah is de man verplicht zijn vrouw te onderhouden totdat de echtscheiding definitief is. Dus ook in de wachttijd tussen de aanvraag van een scheiding en de definitieve uitspraak. In principe heeft de vrouw na echtscheiding geen recht op alimentatie voor zichzelf. Wel moet de man aan de vrouw alimentatie voor het onderhoud van de kinderen betalen. Voor de jongen tot hij 18 jaar is en als hij onderwijs volgt tot zijn 25e jaar. Voor het meisje geldt de onderhoudsplicht totdat zij zichzelf kan onderhouden of trouwt. Voor gehandicapte kinderen geldt de onderhoudsverplichting levenslang.

Goederen die worden ingebracht vòòr de huwelijkssluiting, blijven eigendom van deze persoon. Ook bij echtscheiding.

Goederen, grond of ander vermogen gekocht of ontstaan tijdens het huwelijk worden, volgens de Marokkaanse wet, na de scheiding verdeeld over beide partners. In de praktijk worden goederen vaak toegekend aan diegene die als eigenaar geregistreerd staat: meestal de man.

Vrouwen die tijdens het huwelijk buitenshuis hebben gewerkt kunnen aanspraak maken op een deel van het opgebouwde vermogen (Siaayah: het recht uit 'aanmerkelijke inspanning en arbeid'). Voor zowel de eigendommen, het vermogen en het buitenshuis werken moet bewijs geleverd worden. Het wetboek bevat regels betreffende de bewijslevering van eigendom van bepaalde goederen die behoren tot het huisraad van het voormalige echtpaar.

Het blijft van belang om goederen of grond die tijdens het huwelijk zijn aangeschaft op beider naam te registreren. Als schriftelijk bewijs ontbreekt kunnen getuigen een verklaring afleggen.

Een voorbeeld uit de praktijk:

Een Marokkaanse vrouw scheidt in Nederland na bijna 30 jaar huwelijk van haar Marokkaanse echtgenoot. In de echtscheidingsprocedure wordt aan haar niets van het gemeenschappelijke vermogen toegeedeeld. Alles gaat naar haar voormalige echtgenoot. De rechtbank besloot hiertoe omdat op grond van het Nederlandse internationaal privaatrecht de huwelijksgoederengemeenschap beheerst wordt door het Marokkaanse recht.

De vrouw vraagt in een nieuwe procedure, met garantstelling van het proefprocessenfonds Clara Wichman, de boedel te verdelen op basis van gemeenschap van goederen. Zij stelt een vordering in bij de Nederlandse rechter met het verzoek om toepassing van het volledige Marokkaanse recht in deze. Dat wil zeggen dat de Nederlandse rechter niet alleen het Marokkaanse wetboek raadpleegt, maar tevens het ongeschreven recht zoals ontwikkeld in de Marokkaanse rechtspraak. Want in Marokko zijn recentelijk uitspraken gedaan in boedelscheidingzaken die veel gunstiger zijn voor vrouwen dan voorheen het geval was.

Tijdens het huwelijk zijn een aantal registergoederen aangeschaft die formeel op naam staan van de man en dus zijn eigendom zijn. De vrouw heeft gedurende haar huwelijk bijna 20 jaar als tolk buitenshuis gewerkt en heeft haar inkomsten volledig aan het huishouden besteed. De Nederlandse rechter houdt geen rekening met de ongecodificeerde delen van het Marokkaanse familierecht.

Tip: Bij een verzoek tot bekrachtiging van een Nederlandse echtscheiding door de Marokkaanse wet is het belangrijk dat de reden van de echtscheiding niet in tegenspraak is met de Marokkaanse wet. Zo wordt een scheiding waarbij de voogdij van de kinderen aan de moeder is toegewezen niet toegestaan door de Marokkaanse wet. Het is dan ook belangrijk de rechter te vragen om de reden van het verzoek op te nemen in het vonnis (tenzij deze in tegenspraak is met de Mudawanah).

26

Tip: Een geaccepteerde reden is duurzame ontwrichting. Belangrijk is dat de Nederlandse rechter in zijn vonnis omschrijft wat duurzame ontwrichting is geweest. Adviseer vrouwen om de Nederlandse rechter te vragen een verzoeningspoging te doen en dit op te nemen in de echtscheidingsbeschikking (het vonnis).

Tip: Ook kan de Nederlandse rechter gevraagd worden om het Marokkaanse recht toe te passen in de scheidingsprocedure. Voordat hij dit doet toetst de rechter of er sprake is van een sterke band met Marokko. Bij een advocaat moet nagegaan worden of dit een goede optie is.

Tip: Een strategie kan zijn om als vrouw zelf geen actie te ondernemen, maar de man de echtschei-

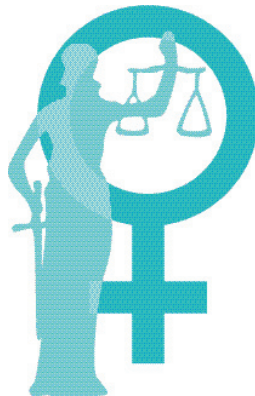
ding aan te laten vragen. Dit kan de positie van de vrouw in een echtscheidingsprocedure versterken.

Tip: Naast vastlegging in de huwelijksakte wie de eigenaar is van welke goederen, is het van belang dat registergoederen als huis of grond, aangeschaft tijdens het huwelijk, op beider naam staan. In ieder geval op naam van de vrouw. Daarnaast kunnen getuigen gevraagd worden.

Tip: Adviseer vrouwen die tijdens het huwelijk buitenshuis hebben gewerkt om hiervan bewijzen te bewaren. Zoals een arbeidscontract en of loonstrookjes.

Tip: Een vrouw kan ook de kosten van de verzorging van de kinderen eisen. Zo moet de man de kosten van huisvesting van de kinderen betalen waardoor de vrouw kan blijven wonen in het huis. Soms lukt het ook om 'salaris' voor de verzorging toegekend te krijgen.

Tip: Adviseer vrouwen om kopieën van het paspoort, de trouwakte en het trouwboekje bij iemand in Nederland achter te laten

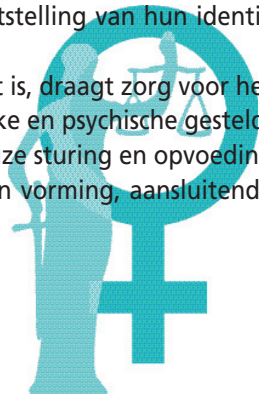
V Kinderen

Bij het gezag over de kinderen gaat het om twee soorten gezag: het feitelijke gezag (Hadana) en het juridische gezag (Wilaya). Met het feitelijke gezag wordt de dagelijkse verantwoording bedoeld. Zoals de verzorging van de kinderen. Met het juridische gezag wordt de wettelijke bevoegdheid tot vertegenwoordiging bedoeld. Het juridische gezag is zowel tijdens het huwelijk als na een echtscheiding toebedeeld aan de vader. Dit maakt het voor vrouwen lastig om bij een scheiding die niet gedragen wordt door de man, haar kinderen te houden. In de recente wetswijziging van de Mudawannah is wat betreft het verzorgingsrecht van de vrouw de leeftijdsgrens van de dochter rechtgetrokken met die van de zoon: 15 jaar. Het juridische gezag van de vader en het ontbreken van verdragen op het gebied van ontvoering, versterken de afhankelijke positie van de vrouw.

5.1 De positie van de kinderen

Voor 2004 waren er geen duidelijke bepalingen geregeld in de Marokkaanse wetgeving wat betreft de positie van kinderen. In de wijzigingen van 2004 is een nieuw artikel opgenomen waarin geregeld is welke plichten ouders hebben ten aanzien van hun kinderen:

- ouders beschermen hun kinderen vanaf de zwangerschap totdat zij hun kindertijd voorbij zijn en/of scholing hebben afgerond;
- ouders dragen zorg voor de vaststelling van hun identiteit en inschrijving bij de burgerlijke stand;
- de moeder, als zij hiertoe in staat is, draagt zorg voor het zogen van de kinderen;
- ouders waken over de lichamelijke en psychische gesteldheid van hun kinderen;
- ouders dragen zorg voor religieuze sturing en opvoeding 'naar het rechte pad';
- ouders zorgen voor onderwijs en vorming, aansluitend bij hun intellectuele en lichamelijke potenties.

5.2 Het gezag

Volgens de Mudawwanah heeft de vader zowel tijdens het huwelijk als na de echtscheiding het juridische gezag over de kinderen. De verzorging van de kinderen en de opvoeding is tijdens het huwelijk een verantwoordelijkheid van man en vrouw. Na de echtscheiding krijgt de moeder het feitelijke gezag: een recht dat is vastgelegd in het Marokkaanse familierecht. Als de moeder dit niet kan uitvoeren, dan krijgt de vader dit gezag en vervolgens de moeder van de moeder. Voor 2004 had de moeder dit gezag over de dochters tot de leeftijd van twaalf jaar. Nu geldt dezelfde leeftijd voor meisjes en jongens: vijftien jaar. Vanaf hun 15e jaar mogen de kinderen zelf kiezen wie van de beide ouders hen verzorgt. Als de moeder hertrouwt dan houdt de moeder het feitelijke gezag totdat het kind 7 jaar is. Voor een gehandicapt kind geldt het feitelijke gezag levenslang.

Als de vader overlijdt (of onbekwaam is) dan krijgt de moeder het juridische gezag over de kinderen.

5.3 Ontvoering/achterlating van kinderen en vrouwen

Nog steeds worden Marokkaanse vrouwen in Nederland geconfronteerd met de ontvoering van de kinderen. Ook worden kinderen en de vrouw achtergelaten in Marokko. Zo worden er vrouwen achtergelaten die nog geen drie jaar in Nederland met hun partner samenwonen (zie 6.3). Soms wil de man zijn vrouw op deze manier dwingen om geen echtscheiding te beginnen. Omdat de man het juridische gezag heeft over de kinderen en Marokko het internationale verdrag over ontvoering niet heeft ondertekend, is het vaak lastig om de kinderen terug te halen naar Nederland.

Het ministerie van Buitenlandse zaken kan worden gevraagd om diplomatiek te ondersteunen en te bemiddelen. Bemiddeling bestaat uit: het ondersteunen van de communicatie tussen beide partijen, het instellen van een onderzoek naar de verblijfplaats van het kind en het geven van informatie over gerechtelijke procedures. Diplomatieke ondersteuning bestaat uit het verstrekken van de nodige reisdocumenten en het indienen van verzoeken om in een versnelde procedure een visumaanvraag te behandelen. In de praktijk gaat het om vaak tijdrovende procedures, waarbij het soms de vraag is of lokale autoriteiten als de politie willen meewerken. Regelmatig worden familieleden van de vader gevraagd om te bemiddelen. Of worden particuliere bureaus ingeschakeld om het kind 'terug te halen'.

Een voorbeeld uit de praktijk:

Voordat de echtscheiding is uitgesproken worden de moeder en haar twee dochters onder bedreiging van de vader meegenomen naar Marokko. In het huis waarin ze opgesloten zijn, is geen enkel communicatiemiddel. Het overlijden van de oma in Nederland is voor de man aanleiding om zijn vrouw toestemming te geven om naar Nederland te gaan. De dochters blijven achter. Haar broer vertrekt naar Marokko om de hulp van de lokale autoriteiten in te schakelen. Uiteindelijk lukt het om met inzet van een Nederlandse advocaat en detective de kinderen terug te halen naar Nederland.

Tip: Er zijn nauwelijks preventieve maatregelen die getroffen kunnen worden om een ontvoering te voorkomen. Belangrijk is om vrouwen te ondersteunen in het onderhandelen met de vader en om familieleden als bemiddelaars in te schakelen. Lukt dit niet dan kan het Nederlandse ministerie van Buitenlandse Zaken gevraagd worden om te bemiddelen.

Tip: Adviseer vrouwen om aangifte van de ontvoering te doen bij de politie.

Tip: Vrouwen waarvan de kinderen zijn ontvoerd kunnen het verzorgingsrecht opeisen bij de familierechtbank in Marokko. De rechter kan gevraagd worden om een dwangsom aan de man op te leggen en om de begeleiding terug naar Nederland te regelen.

Tip: Als vrouw en/of kinderen zijn achtergelaten kan de Nederlandse rechter gevraagd worden om in een kort geding te man te dwingen om te verschijnen op het consulaat in Nederland. Dit om toestemming te geven om de kinderen te laten bijschrijven in het paspoort van de moeder. Er zijn mogelijkheden om de man juridisch te dwingen tot medewerking. Bijvoorbeeld om documenten te verstrekken.

Tip: Adviseer vrouwen die zijn achtergelaten in Marokko om contact op te nemen met het steunpunt in Berkane of het Nederlandse Consulaat in Marokko. Bijvoorbeeld om een laissez passer te vragen.

Tip: De gemeente waarin de vrouw woont, kan gevraagd worden om zonder haar toestemming geen paspoort aan de kinderen uit te reiken. Ook kan de vrouw proberen om de kinderen in haar paspoort bij te schrijven. Hiervoor is wel de toestemming van de vader nodig. Als de kinderen de Nederlandse nationaliteit hebben dan kan de Nederlandse rechter gevraagd worden om de kinderen bij te schrijven in het paspoort. Bij het consulaat kan informatie over de verschillende opties gevraagd worden.

Tip: Als de vader de kinderen niet wil erkennen dan kan de Nederlandse rechter het vaderschap vaststellen. Dit vonnis moet bekrachtigd worden door de Marokkaanse rechter. Het is verstandig om hierbij het Nederlandse consulaat in te schakelen.

Tip: Adviseer vrouwen om kopieën te bewaren van documenten waaruit blijkt dat zij de moeder van de kinderen is.

Tip: Er zijn advocaten en organisaties die gespecialiseerd is in ontvoeringen naar het buitenland (zie Belangrijke adressen).

VI Rechten en plichten in Nederland

Naast het feit dat de Mudawwanah van grote invloed is op de positie van Marokkaanse vrouwen in Nederland, zijn er nog een aantal andere factoren van belang. Zoals de eisen die door de Nederlandse regering gesteld worden aan nieuwkomers (wettelijke eisen en inburgeringsplicht) en de rechtspositie van vrouwen die al in Nederland wonen.

6.1 Vestigingsvoorwaarden

Door de Nederlandse Vreemdelingenwet worden een aantal voorwaarden gesteld aan personen die zich willen vestigen bij hun partner in Nederland (gezinsvorming).

De nieuwkomer moet 21 jaar of ouder zijn en het inkomen van de partner in Nederland is minimaal 120% van het (Nederlandse) minimumloon. Ook dienen beiden een gezamenlijke huishouding te voeren en op hetzelfde adres ingeschreven te staan. Personen die alleen de Marokkaanse nationaliteit hebben moeten én ingeschreven staan én een woning hebben. Verplichte documenten zijn: een geldig paspoort, een ziektekostenverzekering met dekking in Nederland en een vertaalde (gangbare taal als Frans, Engels of Nederlands) huwelijksakte. Deze akte moet gelegaliseerd zijn (zie Begrippen). De Marokkaanse huwelijksakte wordt ingeschreven bij de Burgerlijke Stand van de woonplaats van de partner in Nederland.

De salariseis en de minimumleeftijd van 21 jaar kunnen in de komende jaren veranderen.

Bij het consulaat en op www.immigratiedienst.nl kan informatie hierover ingewonnen worden.

6.2 Inburgering

Op dit moment (2004) zijn alle nieuwkomers, na aankomst in Nederland, verplicht om een inburgeringscursus te volgen. De kans is groot dat deze eis in 2005 verandert. Deze verandering betekent dat nieuwkomers, voor aankomst in Nederland, al in Marokko de Nederlandse taal moeten leren. Hierover vindt toetsing plaats in Marokko. Als deze verandering doorgaat dan

zijn nieuwkomers, na aankomst in Nederland, verplicht om het Nederlands verder te leren. Als men niet binnen vijf jaar slaagt voor de (nieuwe) inburgeringtoets in Nederland dan wordt de tijdelijke verblijfsvergunning verlengd. Ook kunnen nieuwkomers dan een boete krijgen. Het is op dit moment onzeker of alle voorstellen daadwerkelijk ingevoerd zullen worden. Recent informatie kan verkregen worden bij de Burgerlijke Stand of op www.inburgernet.nl.

6.3 Verblijfsvergunning en koppelingswet

Bij aankomst in Nederland krijgen nieuwkomers een tijdelijke verblijfsvergunning voor drie jaar. In deze periode mag men niet scheiden. Gebeurt dit toch dan moet men in principe Nederland verlaten. Alleen vrouwen die binnen deze periode van drie jaar zwaar mishandeld worden, kunnen een zelfstandige verblijfsvergunning krijgen. Hiervoor zijn twee verklaringen nodig: een proces-verbaal en een medische verklaring van bijvoorbeeld een huisarts of een vertrouwensarts. Ook kan men in aanmerking komen voor een zelfstandige verblijfsvergunning als binnen drie jaar huwelijk of samenwonen de echtgenoot/partner overlijdt. Na drie jaar komt men in aanmerking voor een zelfstandige verblijfsvergunning. Deze vergunning moet altijd aangevraagd worden.

Op 1 juli 1998 is de Koppelingswet ingevoerd. Deze wet heeft als doel om personen zonder een verblijfsvergunning (illegalen) uit te sluiten van collectieve voorzieningen in Nederland. In principe hebben vrouwen met een afhankelijke verblijfsvergunning recht op voorzieningen in de tijd dat zij in een opvanghuis verblijven. Het gaat hierbij vooral om vrouwen die zwaar mishandeld zijn. Toch blijkt in de praktijk dat bij deze groep regelmatig een aanvraag voor kinderbijslag, bijstand of ziektekostenverzekering afgewezen wordt.

Een voorbeeld:

34

Een Marokkaanse vrouw van 25 jaar is in het kader van gezinshereniging twee jaar geleden naar Nederland gekomen. Aiche, moeder van een kind, wordt zwaar mishandeld door haar echtgenoot. Na twee jaar gaat zij scheiden volgens de Nederlandse wet. Zij doet een aanvraag voor een zelfstandige verblijfsvergunning op humanitaire gronden. Volgens de Marokkaanse wet is zij nog steeds getrouwd omdat haar man bezwaar maakt tegen de scheiding.

Tip: Als een vrouw zwaar mishandeld is en het huis is uitgezet of gevlucht, dan kan ook achteraf aangifte van de mishandeling bij de politie gedaan worden!

VII Hulpverlening

Voor hulpverleners is het belangrijk dat zij enige basiskennis hebben over de achtergrond en positie van Marokkaanse vrouwen. Of weten waar zij deze basiskennis kunnen halen.

7.1 Positie van vrouwen

Een groot aantal Marokkaanse vrouwen in Nederland leeft onder voortdurende spanning. Spanning die voortkomt uit het zoeken naar een evenwicht tussen eigen wensen en verwachtingen en die van de Marokkaanse gemeenschap, de partner en de Nederlandse samenleving. De invloed van het Marokkaanse familierecht versterkt de afhankelijke positie van vrouwen. Daarnaast zijn vrouwen onvoldoende geïnformeerd over de verschillen in wetgeving, de inhoud en uitwerking hiervan en hun mogelijkheden. Het ontbreekt hen aan adequate ondersteuning in het vinden en het bewandelen van de juiste weg.

Een groot aantal vrouwen is afhankelijk van de verblijfsstatus van de echtgenoot. Hun toekomst is onzeker. Bij een (dreigende) echtscheiding spelen dan ook gevoelens van angst, schaamte, machteloosheid en onzekerheid een grote rol.

Als gevolg hiervan kunnen er allerlei psychosomatische en psychosociale klachten optreden. Voor de hulpverlening is het van belang dat klachten en vragen herkend en op hun juiste waarde geschat worden.

7.2 Aandachtspunten in de hulpverlening aan Marokkaanse vrouwen

In de Marokkaanse gemeenschap nemen respect voor de ouders/ouderen, hechtheid van de (groot)-familie en gevoel voor hiërarchie een belangrijke plaats in. Men functioneert, in vergelijking met Nederlandse gezinnen, vaker in grotere familiebanden. Dat betekent dat de invloed van de omgeving verder reikt dan die van Nederlandse gezinnen. Er wordt dan ook vaak groot belang gehecht aan de mening van familieleden en die van de Marokkaanse gemeenschap. De sociale controle is groot.

Belangrijk is om deze invloed mee te nemen in de aanpak. Zo moet goed afgewogen worden in welke situatie en op welke wijze de sociale omgeving van de vrouw ingeschakeld wordt in de hulpverlening. Dit kan bijvoorbeeld een (vertrouwde) broer of neef van de partner zijn. De hulpverlener zoekt naar een evenwicht tussen wat de omgeving verwacht van de vrouw en de wens en situatie van betrokken cliënte. Een systeemgerichte aanpak, waarin rekening wordt gehouden met zowel individuele als groepsaspecten en sociaal-economische, emotionele factoren kan hierbij een hulpmiddel zijn.

Een 'open oor en oog' is een basisvaardigheid van elke hulpverlener. Dit betekent dat er rekening wordt gehouden met de etnische en culturele achtergrond van de hulpvraagster. Zo kunnen Marokkaanse vrouwen anders reageren dan een Nederlandse hulpverlener verwacht. Vrouwen willen vaak concrete oplossingen, die passen bij hun vraag.

Belangrijk is om bij vragen op het terrein van familierecht vrouwen goed te informeren. Wat is belangrijk in de wetgeving? Welke stappen zijn (on)-mogelijk? Waar kan een vrouw terecht met welke vraag? Hierbij worden de verschillende keuzes die er zijn met hun consequenties toegelicht. Vervolgens wordt gezamenlijk een stappenplan vastgesteld.

Het inschakelen van tolken, intermediairs (geschoolde Marokkaanse vrouwen) en vrouwenorganisaties zijn belangrijke hulpmiddelen voor een adequate hulpverlening.

Daarnaast is het belangrijk om een advocaat in te schakelen die gespecialiseerd is in het Vreemdelingenrecht en in de Marokkaanse wetgeving.

Belangrijke adressen in Marokko en Nederland

In Nederland

Marokkaanse Vrouwen Vereniging Nederland (MVVN)

M van Bouwdijk Bastiaansestraat 60
1054 SP Amsterdam
Telefoon: 020-6890584
E-mail: mvvn@xs4all.nl
Een Marokkaanse vrouwenorganisatie die Marokkaanse vrouwen informatie en advies geeft. Ondersteunt bij procedures en beschikt over adressen van gespecialiseerde advocaten.

Palet, Steunpunt voor multiculturele ontwikkeling

Willemstraat 59
5611 HC Eindhoven
Telefoon: 040-2359999
E-mail: llazaar@paletweb.nl
Een provinciale organisatie die beschikt over adressen van gespecialiseerde advocaten. Geeft zowel individuele als groepsondersteuning aan Marokkaanse vrouwen.

Vrouwencentrum

Zaltbommel

Postbus 342
5300 AH Zaltbommel
Telefoon: 0418-540934 of 512656
E-mail: jokeverkuijlen@chello.nl
Een multiculturele instelling, beschikt over adressen van gespecialiseerde advocaten. Geeft zowel individuele als groepsondersteuning aan Marokkaanse vrouwen.

Stichting Steun

Re-Migranten

Postbus 13073
3507 LB Utrecht
E-mail: ssrned@planet.nl
Geeft informatie en advies en vervult een brugfunctie tussen Nederland en Marokko.

Stichting Lawine

Nieuwe Herengracht 95
1011 RX Amsterdam
Telefoon: 020-6993186
E-mail: contact@stichtinglawine.org
Geeft informatie en training aan gemengde (culturele) relaties.

Stichting Kezban

Postbus 166
1110 AD Diemen
Telefoon: 06-12507996
E-mail: info@st-kezban.nl
www.st-kezban.nl
Ondersteunt vrouwen die te maken hebben met huiselijk geweld.

Bureau's voor Rechtshulp

Juridische informatiepunten voor elke Nederlandse burger.
www.bureaurechtshulp.nl

www.legalforum.nl

Op deze website worden advocaten vermeld die gespecialiseerd zijn in Vreemdelingenrecht.

Defence for Children

Cruquiusweg 68-70
1019 AH Amsterdam
Telefoon: 020-4203771
Deze organisatie komt op voor de rechten van het kind en geeft ondersteuning bij het terughalen van vermiste kinderen.

In Marokko

Nederlands Steunpunt Re-Migranten

36, Route Oujda,
Hay Marbouha
60300 Berkane
Telefoon: +21256612456
E-mail: ssmaroc@iam.net.ma
Geeft sociaaljuridische hulp-
verlening en vervult een
brugfunctie tussen Neder-
land en Marokko.

Nederlandse Ambassade

40 Rue de Tunis
Quartier Tour Hassan
Rabat
Telefoon: +21237726780

Arab Court of Women

Coördination Committee
Union d'Action Feminine
425 Avenue Hassan II,
Appt. 13
Rabat
Telefoon: +2123772722
Een belangenorganisatie die
opkomt voor de belangen
van vrouwen die te maken
hebben met geweld.

Advocatenpraktijk Nozha Aloui

55, Boulevard
Imam Ali Kenitra
Telefoon: +21237368033

Advocatenpraktijk Ahmed Arehmouch

Djour jamâa
Rue Nigiria nr. 5
Rabat
Telefoon: +21237726313
Centre socioculturel des fem-
mes
4, Rue Ahmd Chouki
Hay Mauritania
Oujda
Telefoon: +21256680433
E-mail: centrefemmes@voila.
fr

Association Démocratique des Femmes Marocaines (ADFM)

Rue Mokla
Villa nr. 2, Les Orangers
Rabat
Telefoon: +212377165

Association Badis D'Animation Sociale et Eco- nomique Dans la Province d'Al Hoceima (ABASE)

Rue Kadi Ayad nr. 39
Telefoon/fax: +21239840527
E-mail: abase@iam.net.ma

Andere adressen

Child Focus

De Strooperslaan 292
1020 Brussel
België
Child Focus is het Europese
centrum voor vermiste kin-
deren en helpt bij het opspo-
ren van kinderen.

Missing Children International Network

Rue de Harsin 1
6953 Ambly
België
Telefoon: 084221394
mcinbelgium@yahoo.com
Deze organisatie biedt hulp
bij ontvoeringen door ou-
ders en geeft steun.

Defence for Children

Hoofdkantoor:
P.O Box 88,
1211 Genève 20
Zwitserland
Deze organisatie komt op
voor de rechten van het kind
en geeft ondersteuning bij
het terughalen van vermiste
kinderen.

Begrippen

Nederlandse begrippen

Legaliseren:

Een akte (bijvoorbeeld huwelijks- of geboorteakte) wordt bekrachtigd door officiële instanties.

Voor een Marokkaanse akte:

1. Eerst naar het Ministerie van Justitie in Marokko;
2. Daarna naar het Ministerie van Buitenlandse Zaken in Marokko;
3. En als laatste bij de Nederlandse Ambassade in Marokko (Rabat).

Voor een Nederlandse akte:

1. Eerst met de akte naar het Ministerie van Justitie in Nederland;
2. Daarna naar het Ministerie van Buitenlandse Zaken in Nederland;
3. En als laatste bij de Marokkaanse Ambassade in Nederland.

Elke instantie stempelt de akte af.

Marokkaanse begrippen

Adls: notariële getuigen

Hadanah: het feitelijke gezag (de verzorging)

Idda: wachttijd

Liaan: vervloeking

Mudawwanah: Marokkaanse wetboek (personen-, familie- en erfrecht)

Nafaqah: het onderhoud (van het gezin)

Niquah: seksuele gemeenschap

Sadaq of Mahr: bruidsgave

Sharia: het islamitische recht

Shikak: duurzame ontwrichting

Siaáyah: recht uit aanmerkelijke inspanning en arbeid

Taáa: gehoorzaamheid

Taâddoud az-zawjaat: polygamie

Tamliék: machtiging

Tatliq: echtscheiding

Wali: huwelijksvoogd

Wllaya: het juridische gezag (de voogdij over de kinderen)

Bronnen

Mondeling:

- De Amsterdamse advocaten E. Brom en M. Kaouass
- Medewerksters van: MVVN, Palet, Steunpunt voor multiculturele ontwikkeling, Vrouwencentrum Zaltbommel, Bureau's voor Emancipatiezaken Amsterdam en Noord-Brabant.

Schriftelijk:

- Het Marokkaanse familierecht en de Nederlandse rechtspraak
Auteur: mr. L. Jordens-Cotran (2000)
- De Mudawwanah
Vertaald uit het Arabisch door: drs. M.S.Berger en drs. J.H.Kaldenhoven (1997)
- Bolkkades & Perspectieven, invloed van de Marokkaanse wetgeving op de positie van vrouwen in Nederland
Scriptie. Auteur: N. Azarkan (1997)
- Gelijkberechtiging in zicht?
Reader. Uitgave: Marokkaanse Vrouwen Vereniging Nederland (2004)
- Conferentie De Mudawwanah
Reader. Uitgave: Marokkaanse Vrouwen Vereniging Nederland (1999)
- Verbetering van de hulpverlening aan Marokkaanse vrouwen
Uitgave: MVVN en Projectbureau Multiculturalisatie Emancipatie (2001)
- Familierecht: Marokko/Nederland
Verslag conferentie in Rabat (1999)
- Studiedag Platform Marokko
Reader. Auteur/samensteller: Dr. H.L.M. Obdeijn (2002)
- Ontvoering van kinderen, verhalen van ouders
Auteurs: Ashna Bishesar, Sheila Bodbijl, Sandra van der Zee, Diana Zuljar (2002)
- Huwelijk & Echtscheiding in Marokko en België
Steunpunt allochtone meisjes en vrouwen (2003)
- Diverse krantenknipsels, artikelen in week- of maandbladen en verschillende internetsites